EVATEMA
Forskning og ny viden om dagtilbud
Nº 25

Pædagogisk relations-kompetence



EVA
DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

Forskningen
Børn må aldrig gøres ansvarlige for hverken stemning eller konfliktniveau

Guide
5 kendetegn ved pædagogisk relationskompetence

Børnehuset Brøndvej
Vi er større, stærkere, klogere og kærlige voksne

EVA TEMA – Nr. 25
Pædagogisk relationskompetence

© Danmarks
Evalueringsinstitut 2022

Eftertryk med
kildeangivelse er tilladt

Redaktion
Dina Celia Madsen (ansvh.)
Trine Beckett
Laura Detlefsen
Line Buer Bjerre

Design
Essensen

Fotos
Unsplash
Pexels
Colourbox

Tryk
Rosendahls

ISBN
TRYKT 978-87-7182-629-6
WEB 978-87-7182-628-9

ISSN
TRYKT 2596-5353
WEB 2596-5352

Kvalitetsvurderet forskning i dagtilbud
Forskningsdatabasen NB-ECEC.org, der står for Nordic Base of Early Childhood Education and Care, samler hvert år kvalitetsvurderet forskning i dagtilbud fra Danmark, Norge og Sverige. EVA TEMA-hæfter tager afsæt i forskning fra forskningsdatabasen, samt i anden viden og undersøgelser om dagtilbud.

Replik

Relationskompetence kommer ikke af sig selv!

Et smil, der bliver mødt af et smil, en bævrende underlæbe, der bliver mødt af et kram, et usikkert skridt, der bliver mødt med et opmuntrende nik. Evnen til at respondere på og understøtte samspillet med børnene i dagtilbuddet er afgørende for børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Den evne handler om relationskompetence.

Børn tilbringer 8.000-10.000 timer sammen med pædagogisk personale i løbet af de år, de går i dagtilbud. De opbygger altså relationer, positive eller negative, uanset om man vil det eller ej. Og mens positive relationer understøtter børns trivsel og udvikling både her og nu og i det videre liv, lukker negative relationer ned for børns trivsels- og udviklingsmuligheder. Jeres relationskompetence som pædagogisk personale er derfor helt afgørende for børnenes livsmuligheder. Ikke mindst når det gælder børn i udsatte positioner.

I den styrkede pædagogiske læreplan er der fokus på betydningen af gode relationer – både mellem barn og pædagogisk personale og børnene imellem.

Relationsarbejde er en grundpille i den pædagogiske praksis – i rutinesituationer, i aktiviteter og i legen på legepladsen. Men relationskompetence er ikke medfødt og kommer ikke bare af sig selv. Det er en faglig kompetence, man i medarbejdergruppen skal øve sig på, reflektere over, finde et fælles professionelt sprog for og hele tiden udvikle på for at kunne blive ved med at møde børnenes behov. Og selv om man har relationskompetence, er det umuligt at handle relationskompetent hele tiden – som menneske og som pædagogisk personale. Særligt kan det være vanskeligt, når travlheden melder sig, eller der er stor udskiftning i personalegruppen. Det er langt sværere at gribe børn, der er på kanten af fællesskabet eller har brug for hjælp til at udtrykke deres behov, hvis der i dagtilbuddet ikke er personale, der kender børnene og deres historier.

Men hvordan kan I som pædagogisk personale arbejde for at styrke jeres relationskompetence i samspillet med det enkelte barn og børnegruppen? Det kan I læse mere om i dette nummer af EVA tema. Her har vi talt med nogle af de fremmeste forskere på området og med daginstitutionen Brøndvej, hvor en indsats med fokus på relationskompetence har vist sig positiv ikke bare i forhold til børnene, men også i forhold til personalets arbejdsglæde og samarbejdskultur.

God læselyst!



Dina Celia Madsen
Chef for dagtilbud
Danmarks
Evalueringsinstitut

Indhold

Indblik 4

Pædagogisk relationskompetence påvirker børns livsmuligheder

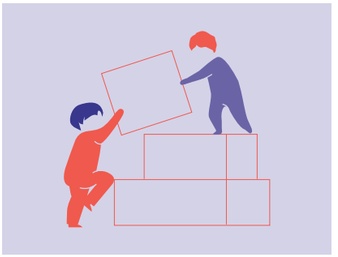
Relationskompetent adfærd i dagtilbud handler ikke bare om at møde det enkelte barn, men hele børnegruppen. Forskerne Louise Klinge og Ellen Os fortæller, hvorfor det er afgørende for børns udvikling, og hvad det betyder i praksis.



Guide 10

5 kendetegn ved pædagogisk relationskompetence

Børn skal føle sig mødt, opleve at de sidder ved rattet i deres eget liv, føle sig kompetente, som en del af gruppen og mærke, at der bliver draget omsorg for dem, så de kan drage omsorg for sig selv og andre. De fem kendetegn ved relationskompetence er på en gang enkle og komplekse at arbejde med.



Case 12

Vi er større, stærkere, klogere og kærlige voksne

Børnehuset Brøndvej har gennem projektet Trygge relationer i vuggestuen fået større forståelse for børnenes behov. Leder Julie Schmidtke og forsker Johanne Smith-Nielsen fortæller, hvordan arbejdet med relationskompetence styrker både relationen til børnene og det pædagogiske personale imellem i Høje-Taastrup.



Dialogkort 15

Pædagogisk relationskompetence

Brug dialogkortet i jeres drøftelser med hinanden om, hvordan I bedst styrker jeres professionelle relationskompetence - hvor I lykkes allerede, og hvor I skal udvikle jer.



AF TRINE BECKETT

Pædagogisk relations-kompetence påvirker børns livsmuligheder

Samspillet med det pædagogiske personale er afgørende for, hvordan børn trives og udvikler sig i dagtilbuddet nu og her. Og for deres muligheder for at klare sig i fremtiden.





Louise Klinge er børne- og skoleforsker, forfatter til en række bøger og leder af efteruddannelsesinstitutionen Eduk. Hun vandt i 2017 Ph.d.-Cup for sin formidling af professionel relationskompetence.



Ellen Os er førsteamanuensis ved OsloMet og forsker blandt andet i det pædagogiske personales bidrag til samspil mellem børn under tre år og kvalitet i vuggestuer.

”Den, som er vældig stærk, må også være vældig rar.” Sådan siger Astrid Lindgren-figuren Pippi, og citatet indrammer ifølge forsker og forfatter Louise Klinge meget præcist den rolle, som det pædagogiske personale har i dagtilbud. Forstået på den måde, at de er de store og stærke, og derfor er det deres ansvar, at samspil og strukturer er positive og udviklingsstøttende for alle børn:

”Det pædagogiske personale har ansvaret for at respondere hensigtsmæssigt på børnenes signaler og give børnene det, de behøver. Børn må aldrig gøres ansvarlige for hverken stemning eller konfliktniveau,” siger Louise Klinge.

Chancelighed understøttes af positivt samspil

Børns trivsel og udvikling i dagtilbud former sig vidt forskelligt, fordi nogle børn dagligt møder anerkendelse, nærvær og passende udfordringer, mens andre møder det modsatte i form af skældud, afvisninger og manglende stimulation. Børns chancelighed er altså ikke kun udfordret af forskellen i opvækstvilkår, men også af ikke at have samme adgang til udviklingsstøttende samspil i de mange timer, de tilbringer uden for hjemmet. Og derfor er det pædagogiske personales evne til at handle relationskompetent afgørende, forklarer Louise Klinge, der sammen med pædagog gennem 30 år og pædagogisk konsulent Tina Brandt er forfatter til bogen *Pædagogens relationskompetence – kendetegn og betingelser.*

”Om pædagogisk personale handler relationskompetent eller ej, påvirker blandt andet børnenes deltagelsesmuligheder, deres relationer til hinanden, deres selvværd og evne til selvregulering. Altså både deres trivsel, læring, udvikling og dannelse nu og her og deres fremtidige uddannelsesmuligheder. Relationens kvalitet påvirker alle de forhold positivt eller negativt – uanset om man vil det eller ej,” siger Louise Klinge og citerer desuden et studie fra 2014 fra Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd, VIVE, der beskriver interaktionen mellem børn og pædagogisk personale som den mest betydningsfulde enkeltfaktor i dagtilbuddet for barnets kognitive, sociale og følelsesmæssige udvikling.

Relationskompetence bor i os alle

Men hvad er relationskompetence egentlig? Det er ikke en personlig egenskab, som man enten har eller ikke har. Det er noget, der bor i os alle, og som vi kan udvikle igennem livet, konstaterer Louise Klinge.

6/10

Seks ud af ti børn har oplevet at få skældud i børnehaven, og for 13 % sker det ofte. Mange af de børn, der skældes mest ud derhjemme, er også dem, der møder mest skældud fylder i daginstitutionen.

Kilde: Børns Vilkår (2019). Tryghed i børnehøjde: Tryg tilknytning i dagtilbud.

Børn med ADHD har hørt

20.000

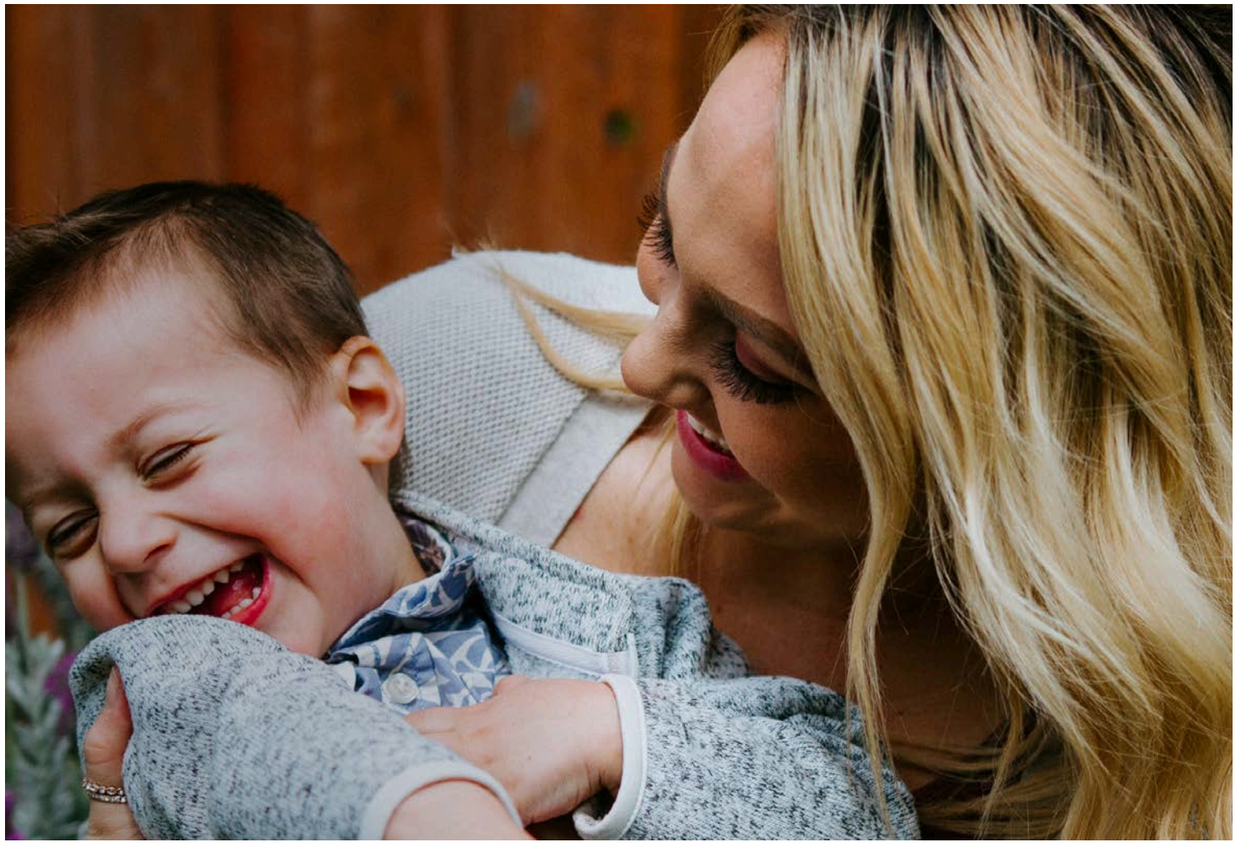
flere bebrejdelser end andre børn, når de fylder 12 år.

www.addspeaker.net

Børn vil have nærværende voksne

Børn sætter pris på nærværende voksne, der lytter, viser interesse, leger og laver ting med dem i dagtilbuddet. En spørgeskemaundersøgelse blandt børnehavebørn fra 2019 viser, at 85 % af børnene oplever, at de voksne i børnehaven mest laver noget, hvor de ikke er direkte sammen med børnene, som fx at gå rundt og holde øje med børnene eller holde møder og snakke med de andre voksne.

Kilde: Børnerådet (2019): Voksne skal være nærværende - ikke kun i nærheden i Børneindblik 2/19, Analysenotat fra Børnerådet.



> Der er ingen kogebogsopskrift – men hvis man fx kommer med kæmpe smil til et barn, der er frustreret, vil det fungere som en fejlafstemmer.
>
> LOUISE KLINGE

”Fra vi bliver født, har vi forudsætninger for at indgå i positive samspil med andre mennesker og danne relationer. Men om vi som voksne er i stand til at afkode andre mennesker og reagere, så samspillet er positivt for begge parter, afhænger af, hvordan vi personligt har det i situationen, hvordan betydningsfulde andre har mødt os igennem livet, og hvordan omverdenen møder os lige nu,” forklarer hun og uddyber: ”Pædagogisk personale, der handler relationskompetent, indgår i udviklingsstøttende samspil, både med hvert enkelt barn, og med gruppen af børn og forældre. De bidrager således til børnenes trivsel, sociale, personlige, motoriske og kognitive udvikling. Og bidrager til, at gruppen af børn fungerer som et udviklende fællesskab,” forklarer Louise Klinge.

For at forstå relationskompetence må man se nærmere på, hvad relationer består af. Her peger Louise Klinge på tre elementer: *1. samspil* – det vil sige det, barnet og det pædagogiske personale gør og udtrykker i forhold til hinanden – mimik, kropsholdning, tonefald, ordvalg og timingen i deres kommunikation. Gennem samspillene dannes *2. følelser* og *3. forventninger til hinanden.* Relationer dannes over tid – og samspillet, følelserne og forventningerne vil præge barnet og pædagogens adfærd over for hinanden (Klinge, 2016; Pianta, 1999).

Samspillet afgøres i høj grad af det pædagogiske personales venlige handlinger – det vil sige ”afstemmere,” som kan defineres som alt det, man gør, verbalt og nonverbalt – smil, kropssprog, øjenkontakt, timing i kommunikationen, osv.

Relationskompetence i frokoststuen

”Der er ingen kogebogsopskrift – men hvis man fx kommer med kæmpe smil til et barn, der er frustreret, vil det fungere som en fejlafstemmer,” siger Louise Klinge, der i bogen blandt andet giver



Typiske afstemmere:

- Mimik: Smil, latter, blik rettet mod børnene, spejling
- Gestik: Venlig berøring, hovedet på skrå, rolige bevægelser, spejling
- Tonefald: Varieret, opadgående, lyst, spejling
- Ord: Venlige uden ironi og sarkasme, spejling, optag – at du fortsætter i barnets spor (Dysthe 1997), humor
- Timing: Turtagning – plads til responstid og fravær af afbrydelser
- Lytten: Aktiv lytten med positive tilkendegivelser, nikken, små ord og hovedet på skrå
- Position: I øjenhøjde med børnene, er tilpas tæt på.

DIN INDGANG TIL FORSKNING OM DAGTILBUD FOR BØRN

Hvis du vil vide mere:

EVA (2018). *I dybden med samspil og relationer i det pædagogiske læringsmiljø*, Danmarks Evalueringsinstitut, København.

Klinge, L. og Brandt, T. (2022). *Pædagogens relationskompetence – kendetegn og betingelser*, Akademisk Forlag.

Os, E. (2020). *Voksnes mediering av jevnaldringsrelasjoner i barnehager. En undersøkelse av voksnes bidrag til samhandling mellom barn under tre år.* (ph.d.), Universitetet i Oslo.

Os, E. (2022). *Det e itjnå som kjem tå sæ sjøl…. Barnehagedagen 2022.*

Os, E. (2019). *Engaging toddlers in interactions during meals: Group-related joint attention.* Nordisk barnehageforskning, 18 (special issue), 1-17. doi.

3 veje til en mere positiv relation til Alfred

Enhver relation udgøres af samspil, følelser og forventninger. Og alle tre dele kan forandres. Det er vigtigt at handle på, hvis børnenes adfærd tyder på, at de ikke trives i relationen, eller hvis I som pædagogisk personale selv har udfordringer i relationen til bestemte børn. Så hvordan kan I ændre en negativ relation til for eksempel Alfred?

1. **Samspil**: Sig Alfreds navn, når I hilser på ham, eller skubber hans gynge, så længe han ønsker det. Ved at understøtte Alfreds samhørighedsbehov ændrer I samspillets kvalitet.

2. **Følelser**: Forsøg at sætte jer i Alfreds sted for at forstå, hvorfor han handler som han gør. Når Alfred leger politibetjent overfor de andre børn, handler det måske om, at han prøver at afkode de sociale spilleregler for at være med i legen. Måske har han svære livsomstændigheder hjemme. Opmærksomheden på, hvordan det er at være Alfred kan bidrage til, at I kan ændre jeres følelser over for ham, så I lettere kan møde ham med nænsomhed.

3. **Forventninger**: Lyt åbent til fortællinger fra jeres kolleger eller fra Alfreds familie, der har set Alfred i andre rammer udvise en adfærd, som I ikke selv har erfaret. Måske en adfærd, hvor Alfred viser energi og initiativ, empati, humor, osv. Dermed kan I ændre jeres forventninger til ham.

Hvis I ofte udtrykker frustration over et barn eller en hel gruppe børn, kan det være tegn på, at relationen er negativ, og der er brug for at ændre samspil, følelser og forventninger. Det skal I turde tale om, forholde jer til og være fælles om at løse.

Kilde: **Klinge, L. og Brandt, T.** (2022)



> Nogle evner at have lange samtaler med to-årige om det meste i verden – årstider, de første toge, dyr... Andre afbryder hele tiden.
>
> ELLEN OS



Kun få danske dagtilbud har fremragende interaktioner

EVA's kvalitetsundersøgelse (2020) viser, at kun 15 % af børnehaverne har "fremragende" interaktioner, hvilket skal til for at gøre en positiv forskel for børn i udsatte positioner. Fremragende kvalitet betyder, at personalet generelt er mere inddragende samt mere sensitive og responsive over for børnenes følelser og udtryk end ved kriterierne for "god kvalitet" De fleste danske dagtilbud har interaktioner af god kvalitet.

Læs mere i EVA's kvalitetsundersøgelse på www.eva.dk: Læringsmiljø i kommunale børnehaver.

følgende eksempel på, hvordan afstemmere bidrager til en positiv relation.

Børnene sidder ved frokostbordet i vuggestuen på høje taburetter. Imens pædagogen Laura hælder et par centimeter vand op fra den lille, forholdsvis tunge glaskande, griber Kalle, der er 1½ år, sin egen lille metalkop med højre hånd. Da Laura sætter glaskanden ved siden af Kalle på hans venstre side, kigger han kort på hendes ansigt, der er vendt imod ham. Laura afventer Kalle. Han tager kanden med venstre hånd og kigger ned på sin kop, rækker hen over den og tager kanden med højre hånd. Nu er han klar til at hælde, men før han gør det, vender han igen ansigtet mod Laura. Han venter, imens Laura smiler, nikker tydeligt og siger "Mm" i en lys og opadgående tone. Herefter vender Kalle sin opmærksomhed mod kop og kande og hælder op.

"Pædagogen Laura udtrykker et væld af afstemmere i den korte kontakt, der er mellem hende og Kalle. Lauras ansigt er venligt og smilende. Hendes tonefald er venligt og opadgående, og hun nikker til hans uudtalte spørgsmål: 'Er det mig, der skal hælde nu?'. Der er timing i kommunikationen mellem de to, idet de skiftes til at sende et budskab, samtidig med at de er lydhøre over for hinanden," forklares det i bogen.

Hele børnegruppen skal føle sig mødt

Ellen Os er lektor ved Institutt for barnehagelærerutdanning i Oslo. Hun pointerer, at relationskompetent adfærd i dagtilbud ikke bare handler om at møde det enkelte barn, men hele børnegruppen:

"I børnehaven foregår tilknytningsprocesser på andre måder end hjemme. Hjemme handler det om det ene barn, måske nogle søskende, og mor og far. I børnehaven er det nødvendigt, at man kan gruppelede, så alle børnene i en gruppe føler sig trygge. Man må være sensitiv overfor gruppen – og varetage den enkelte samtidig med de mange."

Sid ned! Vær til stede!

Hvis nogle børn bliver råbt af og skældt ud, giver det utryghed i hele børnegruppen. Og modsat giver det tryghed, når alle oplever, at der er plads til at være barn på forskellige måder. Ellen Os understreger, at man som pædagogisk personale skal være god til at finde den fine balance, hvor man involverer sig, uden at være for dominerende. "Nogle tror, at de bedst fordeler opmærksomheden til alle børn ved at gå rundt og skiftevis deltage i forskellige børns forskellige leg. Men det kan let forvirre børn. Sid ned! Vær til stede! Relationskompetence handler ikke bare om at have relationer i sig selv, men om at kunne udvikle relationer i dagtilbuddet, hvor man har med mange børn at gøre," konstaterer den norske forsker.

Samtaler uden afbrydelser

Ellen Os nævner samtalen som et område, hvor det er oplagt at have fokus på at udvikle positivt samspil i børnefællesskabet:

"Nogle evner at have lange samtaler med to-årige om det meste i verden – årstider, de første toge, dyr... Andre afbryder hele tiden. Tænk igennem, hvordan I indgår i og understøtter samtaler mellem børnene. Lukker I ned? Eller åbner I op og hjælper børnene til at stille spørgsmål til hinanden og finde løsninger sammen? Man kommer let til at fortælle børn, hvad de skal gøre. Men selv små børn kan være i stand til at definere egen leg og løse problemer."

Alt er ikke bare fryd og gammen

Uanset hvor relationskompetent man er, er der umuligt altid at handle relationskompetent, understreger Ellen Os og Louise Klinge.

"Det kan fx godt være, at du vil det bedste for Josefine, men du kan måske ikke have hende på sinde lige nu, fordi andre børn skal have skiftet ble eller der er blevet spildt noget på gulvet. Det kan Josefine godt håndtere. Problemet er, hvis der opstår en overvægt af fejlafstemning med hende," siger Louise Klinge, der samtidig pointerer, at relationskompetence nok er nødvendigt, men ikke tilstrækkeligt til, at der altid er positivt samspil.

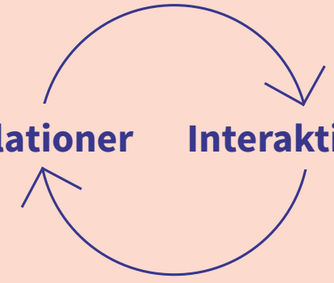
"Relationskompetente voksne betyder ikke, at alt bare er fryd og gammen. Det barn, som kommer fra udsatte forhold i hjemmet, har været i konflikt med sine forældre om morgenen eller bruger sin dag i dagtilbud med dårlig normering, kan reagere, så der opstår kaos – uanset om det pædagogiske personale handler relationskompetent eller ej. Det kan også være, at et barn, der begynder at føle sig trygt, pludselig lader frustration komme til udtryk, der ellers har været holdt inde. Barnets umiddelbart negative adfærd kan være udtryk for, at det pædagogiske personale faktisk reagerer relationskompetent, at barnet oplever at blive mødt i sine behov og derfor er blevet tryg," siger Louise Klinge.

Fejl styrker oplevelsen af samhørighed

Endelig er det en vigtig del af at udvikle relationskompetence, at man kan sige undskyld og vise børn, hvad man kan gøre, når man tager fejl og begår fejl.

"Fejl sker, når mange mennesker er sammen. Når man som pædagogiske personale siger undskyld til det barn, man har gjort uret imod, så viser man barnet, hvordan man kan komme op på hesten igen, og barnet forstår, at det ikke er alene om at synes, livet indimellem er svært. Det er med til at styrke følelsen af samhørighed," siger Louise Klinge og slutter af med et eksempel fra bogen.

Pædagogen Trille giver efter frokost treårige Yassin besked på, at han skal tage sit tøj af, fordi han skal sove til middag. Yassin siger til hende, at han altså ikke sover til middag mere. Trille ved, at Yassin i lang tid har sagt, at han hellere vil udenfor og lege end at sove, så hun tror ikke på ham og insisterer på, at han skal tage tøjet af. En kollega kommer forbi og fortæller Trille, at Yassin er holdt op med at sove til middag, imens Trille har haft ferie. "Ej – Yassin – det må du altså undskylde. Du havde jo ret hele tiden. Ved du hvad, jeg er ked af, at jeg sagde, du skulle tage tøjet af. Det var forkert af mig. Nu hjælper jeg dig med at få det hele på igen, så du kan komme ud at lege."



Hvad er forskellen på relationer og interaktioner?

Relationer og interaktioner er forskellige, men gensidigt afhængige begreber. Relationer er vores forbindelse til hinanden, mens interaktioner er samspillet mellem os. Relationer opstår gennem samspil over tid, og samspil har størst betydning, når det foregår mellem personale og børn, som har en stærk og positiv relation. Positive og trygge relationer mellem pædagogisk personale og børn opstår gennem regelmæssige interaktioner af høj kvalitet over tid.

Interaktioner af høj kvalitet er samspil - dvs. alt det vi kommunikerer og er sammen om, der rummer både en følelsesmæssig og en kognitiv dimension. Den følelsesmæssige dimension beskriver samspil med personale, der er sensitive, opmærksomme, varme og responsive, dvs. reagerer på barnets udtryk og behov. Den kognitive dimension, dvs. det der handler om vores tænkning, erfaring og sanser beskriver samspil, der er stimulerende for udvikling og læring. Når det pædagogiske personale støtter børnene både følelsesmæssigt og kognitivt, bidrager det på en gang til at skabe trygge relationer og stimulere børns læring og udvikling.

Kilde: **EVA (2018)**. *I dybden med samspil og relationer i det pædagogiske læringsmiljø*, Danmarks Evalueringsinstitut

Guide

AF TRINE BECKETT,
frit efter: **Klinge, L. og Brandt, T.** (2022). *Pædagogens relationskompetence – kendetegn og betingelser.*

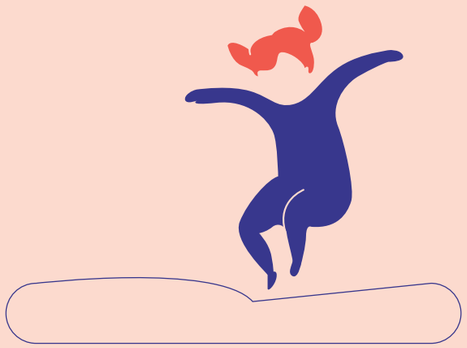
5 kendetegn ved pædagogisk relationskompetence

Børns trivsel og udvikling er helt afhængig af, at samspillet med det pædagogiske personale giver dem alsidige udfordringer, ro og tryghed. Forsker Louise Klinge peger på fem kendetegn ved at handle relationskompetent. Kendetegnene handler om afstemmere, imødekommelse af børns behov for autonomi, kompetence og samhørighed og omsorgsetiske handlinger. Det er elementer, I kan arbejde med for at styrke jeres relationskompetence.



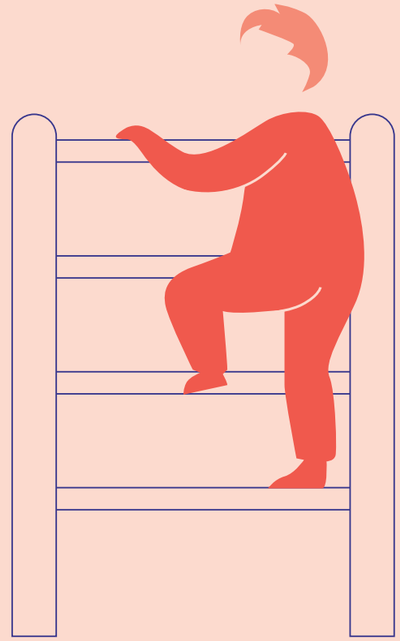
1 Brug afstemmere i samspillet med alle børn

Børn behøver mange afstemte samspil med voksne for at trives, lære, udvikle sig og dannes. Derfor er det afgørende, at I som pædagogisk personale er meget bevidste om at søge afstemning med hvert eneste barn. Sæt jer på hug, og mød barnet i børnehøjde, brug venlige ord og lyst tonefald, gentag ord og sætninger uden sarkasme. Og sørg for at reparere de uundgåelige fejlafstemninger ved at gøre det godt igen gennem nye gode oplevelser, nærværende opmærksomhed og indimellem en oprigtig undskyldning.



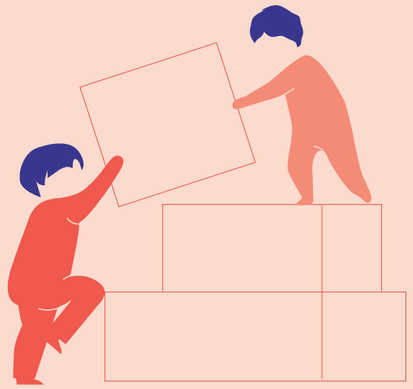
2 Hjælp børnene til at opleve, at de selv sidder ved rattet

Børn har, ligesom voksne, brug for at føle, at de sidder ved rattet i deres eget liv, eller at de i hvert fald bevæger sig i en meningsfuld retning, selvom de sidder på bagsædet. I kan hjælpe oplevelsen på vej ved at sørge for, at børnene kan relatere til jeres aktiviteter eller på anden måde se meningen i at deltage i dem. Reflekter desuden over, om rammer, regler og strukturer giver plads til, at børnene oplever en høj grad af autonomi. Der skal kun være de regler, der giver mening og er brug for.



3 Giv børnene passende udfordringer

Børn skal møde udfordringer, der ikke er så svære, at det bliver frustrerende, og ikke så lette, at det bliver kedeligt. Derudover skal børnene være i overskuelige og trygge rammer, hvor det er nemt at gennemskue, hvad der er hensigtsmæssigt at gøre, og når de ikke kan gennemskue det, skal de hjælpes. Mange børn stopper med at udfordre sig selv, hjælpe til eller prøve nye aktiviteter, fordi de bliver rettet på eller ikke får den fornødne tid til at øve sig. Rutinesituationer og garderoben er gode steder at arbejde med at skabe overskuelige strukturer, der møder børns kompetencebehov. Indret fx garderoben, så børnene selv kan komme til deres tøj, og udtryk glæde over børnenes bestræbelser og resultater.



4 Imødekom børns behov for samhørighed

Intet lille barn kan overleve alene, så følelsen af at være udenfor kan aktivere en grundlæggende frygt for ikke at overleve. Det er derfor, at trusler som: "Du må ikke komme med til min fødselsdag", er noget af det værst tænkelige, et børnehavebarn kan komme på. Når I som pædagogisk personale udtrykker afstemmere, understøtter I barnets samhørighedsbehov, fordi afstemningen giver barnet en oplevelse af at være forbundet med jer. Understøt barnets samhørighed med de andre børn ved at engagere jer i fællesskabende aktiviteter som lege, oplevelser, genkendelige gøremål og fordybelse og bidrag til den gode stemning ved at dele positive og humoristiske oplevelser børnene imellem.



5 Giv børn erfaring med omsorg for sig selv og hinanden

Hvis børn skal vokse op og blive i stand til at reagere hjælpsomt på andres behov, skal de have mange erfaringer med, at deres omgivelser har reageret hjælpsomt på deres behov. Omsorgsetiske handlinger handler om at understøtte, at barnet møder omverdenen og sig selv på en omsorgsfuld måde. På den vis er det omsorgsetiske handlinger at give børnene mulighed for at spise, når de er sultne, drikke, når de er tørstige, at få skiftet ble eller komme på toilettet, når de har brug for det, og at blive trøstet, når de er kede af det. I handler også omsorgsetisk, når I fx helt konkret inddrager børnene i at gøre noget omsorgsfuldt for andre. Fx når de hjælper med at finde den gummistøvle, som et af de andre børn har mistet.

Case



Vi er større, stærkere, klogere og kærlige voksne

I Høje-Taastrup Kommune har pædagogisk personale arbejdet med at udvikle deres relationskompetence og fået større forståelse for børnenes behov. Det fortæller Julie Schmidtke, pædagogisk leder i Børnehuset Brøndvej.

AF TRINE BECKETT

”Vi er større, stærkere, klogere og kærlige.”

Sådan lyder det, når pædagogisk leder Julie Schmidtke, fortæller om, hvad hun og hendes medarbejdere i vuggestuen, Børnehuset Brøndvej, har fået ud af at være en del af projektet *Trygge relationer i vuggestuen.*

”Det har virkelig været en øjenåbner, i forhold til hvordan vi reagerer på de signaler, som børnene sender os. Hvad gør det ved os, når et barn græder? Hvorfor reagerer vi nogle gange positivt og nogle gange negativt? Og hvad er det, der gør, at vi ubevidst kan være medvirkende til at bremse et barns udvikling – fx, hvis barnet gynger højt, og det ”trigger” os til at bremse det lidt? Vi er blevet opmærksomme på, at der er sider i os selv, vi skal arbejde med, for bedst muligt at kunne understøtte barnets initiativ og udvikling,” fortæller Julie Schmidtke.

En tryg havn eller en base for udvikling

Projektet handler om at udvikle relationskompetence hos pædagogisk personale i vuggestuen og drives i et samarbejde mellem Høje-Taastrup Kommune, Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) og Center for Tidlig indsats og Familieforskning (CIF). Over otte sessioner af ca. to timers varighed har personalegrupper fra 19 institutioner stillet skarpt på, hvordan de møder børns behov for tryghed og udfoldelse. Sessionerne har været bygget op om tryghedscirklen (se figur), som er et analyseværktøj, der gør det tydeligt, hvilke behov barnet har, og hvordan man imødekommer behovene på måder, der understøtter en udviklende og tryg relation mellem barn og voksen. Altså handler relationskompetent, forklarer Johanne Smith-Nielsen, forsker og initiativtager til projektet:

”At skabe trygge relationer, der fremmer børns følelsesregulering, leg og læring handler om at identificere barnets behov og tilpasse sin egen adfærd i forhold hertil. Fx når man tager imod et barn, der er ked af det, og hjælper det til at regulere sine følelser ved at møde dem og måske sætte ord på dem, og modsat, når man ansporer et barn, der har brug for at blive udfordret, til at gå ud og opleve verden og lære nyt. Tryghedscirklen beskriver, hvordan barnets oplevelse af tryghed er fundamentet for udforskning og læring, og hvad den voksnes rolle er i forskellige situationer.”

Nogle børn fejlsignalerer

Indsatsen fokuserer på at forstå børns behov. Det vil sige at se de behov, der ligger bag den adfærd, børnene udviser og blive opmærksom på, hvad der kan forhindre én i at se behovet. Særligt børn, der hjemmefra generelt ikke har erfaringer med, at det kan betale sig at udtrykke deres behov direkte, risikerer at ”fejlsignalere” fx ved at være udadreagerende, selv om de mest af alt har brug for blive trøstet eller ved at klynge sig til en voksen, selv om de faktisk gerne vil udforske verden. De børn har særligt brug for relationskompetent pædagogisk personale til at hjælpe dem med at regulere deres følelser og udvikle nye strategier til at navigere i forhold til andre børn, understreger Johanne Smith-Nielsen med et eksempel.

”Når Johan græder, fordi moderen går, og ikke vil trøstes af det pædagogiske personale - hvad handler det så om? Hvorfor bruger han ikke ”de hænder”, der er tilgængelige? Og hvordan kan man møde ham dér, hvor han er, og hjælpe ham til at udtrykke, hvad han har behov for? Den type refleksioner er vigtige at have i personalegruppen.”

Hjælp til at udtrykke behov og følelser

Julie Schmidtke oplever, at arbejdet med relationskompetence har haft stor indflydelse på, hvordan de i personalegruppen er sammen med børnene. Fx er alle blevet bevidste om, hvordan de kan bruge deres eget kropssprog til at understøtte børnenes udfoldelse ved at være ”en sikker base”, som børnene kan udforske verden ud fra. Blandt andet at være en tilgængelig voksen, der sidder på gulvet med en åben kropsholdning, som inviterer til trøst og kram, hvis barnet skulle få brug for det, og som barnet kan gå til og fra. Frem for at tage børnene op på skødet på en stol. De gør også mere for at hjælpe børnene til at sætte ord på deres følelser og understøtter gode relationer i børnefællesskabet.

Om Trygge relationer i vuggestuen

Projektet forløber over 8 sessioner à 2 timer per gang. Deltagerne gennemgår i grupper af 5-9 deltagere en række temaer sammen med en psykolog.

Alle sessioner indeholder undervisning og gruppereflekser over konkrete eksempler fra hverdagen med børnene. I hver session inviteres deltagerne endvidere til at reflektere over deres egne relationelle erfaringer samt de følelser, som opstår i forbindelse med de temaer, som gennemgås. Læs mere om projektet på KU’s hjemmeside her



Johanne Smith-Nielsen er forsker og klinisk psykolog på Københavns Universitet. Hun er i sin forskning særligt interesseret i betydningen af tidlige samspil og de faktorer, der kan påvirke tilknytningsrelationen.



Julie Schmidtke er pædagogisk leder af vuggestuen, Børnehuset Brøndvej i Høje Taastrup.

Tryghedscirklen

Omsorgsgiver der imødekommer barnets behov

Tryghedscirklen er omdrejningspunktet for arbejdet med relationskompetence i Høje Taastrup kommune. Cirklen illustrerer, hvad der ligger i at være relationskompetent i forhold til børn og støtter det pædagogiske personale i at reflektere over barnets behov - og hvad man gør for at imødekomme disse behov.

Kilde: **Cooper, Hoffmann, and Powell (2018):** *Circle of Security International.*

Vær altid:
Større, stærkere, klogere og kærlig

Når det er nødvendigt:
Tag ansvar



"Vi styrker børnene i at udtrykke deres behov. Og gætter, hvis børnene ikke har et sprog – fx siger vi: 'Det ser ud til at være svært for dig – har du brug for, at jeg hjælper?' eller 'Se, Tristan vil hjælpe dig!' På den måde kobler vi også børnene sammen og får dem til at se, hvordan de kan række ud eller blive mødt af de andre børn i gruppen," siger Julie Schmidtke.

Vi kan hjælpe, når vores kolleger hører "haj-musik"

Desuden er relationerne medarbejderne imellem blevet styrket, fortæller Julie Schmidtke.

"Vi er blevet bevidste om, hvad der trigger vores egne og vores kollegers følelser. Hvad det er, der får os til at 'høre haj-musik' – altså at vi er udfordrede. Når du kender din kollega så godt, at du kan navigere efter hendes behov, kan du træde til og sætte ord på, når noget er svært. Vi kan arbejde meget mere flydende og fleksibelt med større arbejdsglæde. Og det betyder i sidste ende, at vi kan arbejde mere intenst med at skabe trygge relationer i børnegruppen."

Fælles forståelse har betydning for samarbejdet

Johanne Smith-Nielsen fortæller, at man senere i projektet vil undersøge, på hvilke måder personalets deltagelse i projektet styrker deres relationskompetence og evne til at imødekomme børns behov, og hvordan det understøtter deres udvikling. Blandt andet ved at videofilme det pædagogiske personale før og efter forløbet. Derudover vil man undersøge forløbets betydning for fx arbejdsglæde, kommunikation i personalegruppe, og sygefravær. Det foreløbige billede er, at det har stor betydning.

"Selve indsatsen fokuserer som sagt på at forstå børns behov. Men vi ser igen og igen, at personalegrupperne lynhurtigt taler om de samme dynamikker i relation til hinanden. Der kommer personlige fortællinger, de udforsker sammen og får et fælles sprog, som bringer dem tættere på hinanden," fortæller Johanne Smith-Nielsen og anbefaler derfor, at man arbejder med relationskompetence i den samlede personalegruppe og ikke som individuelle anliggender.

Pædagogisk relationskompetence

EVA's dialogkort giver jer forslag til spørgsmål, I kan bruge som udgangspunkt for faglig refleksion og dialog. På personale-, leder- eller forældremødet eller i det hele taget dér, hvor der er brug for at spørge og tale sammen på en anden måde, end I plejer.

Du finder alle EVA's dialogkort på vores hjemmeside www.eva.dk

Hvad forstår vi ved relationskompetence?

Giv eksempler på, hvornår vi handler relationskompetent, og hvordan vi bruger afstemmere bevidst.

Hvordan handler vi relationskompetent i forældresamarbejdet?

Hvad kunne vi arbejde videre med?

Hvordan understøtter vi børns psykologiske behov for at opleve:

- autonomi?
- kompetence?
- samhørighed?

Giv eksempler på, hvor vi gør det, hvad det kræver, hvornår det er udfordrende, og hvilken respons vi får fra børnene, når vi lykkes.



KVALITETS SALONER

2022/2023



Tilmeld dig
Læs mere og tilmeld dig
på www.eva.dk

Vil du styrke din evne til at lede, understøtte og udvikle dagtilbud af høj kvalitet?

Så vær med i EVA's faglige netværk Kvalitetssaloner, der i denne sæson afholdes i samarbejde med Praksiskonsulenterne fra Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK).

Du får viden om fire temaer:

- **Stærke børnefællesskaber og børn i udsatte positioner**
- **Relationskompetence og samspil af høj kvalitet**
- **Faglig ledelse af evalueringskultur**
- **Leg og børneperspektiver**

DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk